

CAP. III.

Politica fățarnică a Mitropolitului Atanasie de Ardeal.

A doua Unire cu Roma.

Privit cu aceste idei se făcù deci pentru Atanasie al Ardealului, ales de Climent al Adrianopolei, de Auxentie al Sofiei și de Neofit al Sevastei, împotriva altor candidați, Mitrofan și Dionisie, instrucția din 1697¹, iscălită de Teodosie, pe care noul ales îl numește «preaosfințitul său stăpân și biruitor a toată țara Ungrovlahii», și de Patriarhul Dosofteiu. E ca o Mărturisire de credință a Bisericii muntene, și merită a fi analizată în amănunte.

Va păzi «câte tocmeale ce are Scaunul Ungrovlahii, neschimbate», deci «canoanele și hotărârile sfințelor săboare și ale Sfinților Părinți», supuinându-se «la puteri și la stăpâniri» numai în «lucrurile ceale politicești». Tainele le va păstră cum e obiceiul, botezând cu «apă curată» și fără preot doar la vre-o nevoie, în casă, iar în biserică numai

cu picături de untdelemn în apă și cu slujbă de preot, întrebuintându-se mirul și cuminecătura în toate cazurile —, înștiințare împotriva botezului simplu al calvinilor, primit de câtvă timp în Biserica Ardealului. Împotriva ritului catolic, va împărtăși cu «pâine de grâu curată și *dospită*», — iar nu cu azima Latinilor —, va admite *prefacerea* pâinii și vinului mestecat cu apă în trupul și sângele Domnului —, nu după învățătura de rătăcire a lui Cariofil —, și va îngădui de o potrivă împărtășenia ce se zice «supt amândouă speciile» mirenilor ca și clericilor, pe când Apusenii o păstrau numai pentru cei din urmă. «La taina preoției» nu se primesc cei însurați mai mult decât odată — ori cari ar fi ținut «văduvă sau lăsată de bărbat sau curvă»; însurarea a doua aduce pierdere. darului. Nunta între rudele prevăzute de canoane va fi oprită, și se îngăduie Ardelenilor numai obiceiul lor vechiu al înștiințării publice cu trei zile înainte. Duhovnicii vor fi aleși cu multă socoteală, pentru a putea înfățișa ortodoxia cea mai sigură; spovedanie și împărtășanie se vor face în fiecare post, sau măcar în postul cel mare și în zilele Paștilor. Maslul se va păstra, făcându-se de șapte preoți, ori măcar de doi. La îngropări nu se vor ține în seamă opririle calvine, ci se vor săvârși, după rit, «cântările, slujbele, cazaniile și alalte ce sânt tocmită și orânduite de soborniciasca Bisiarică, și asiamene să să facă pomianile și liturghiile și milele». Icoane vor fi în toate bisericile, și «nu numai spre podoabă, ci spre cinstea», potrivit cu hotărârile sinodului al VII-lea împotriva iconoclaștilor; dar sărutarea lor se va face «cu cinste», și nu cu «adevărata închinăciune», păstrată lui Dumnezeu singur — deci se loviă și în eresul calvin și în datina păgână a sătenilor; luminile, tămâierile se vor păstra pentru aceiași cinste a icoanelor. Sfinții prooroci, mucenicii sânt «mijlocii și solitori» către Domnul. «Făr' de pravoslavnică credință niciun om nu să poate spăsi», deci concesii de dogmă, fie și cu păstrarea ritului întreg, nu se pot face. «Ca să nu lungim vorba, poruncim Arhieriei Tale să păzești dogmele,

tainele și năravurile Bisericii Răsăritului, neclintite», după Pravoslavnică. Mărturisire a lui Petru Movilă, care s'a tipărit în românește; dar, la vre-o nedumerire, «de vreme ce limba rumâniască iaste puțină și îngustă», trebuie să se alerge la textul grecesc, care e «temeiul».

Preoții trebuie să fie «oameni de cinste», bine aleși, fără simonie și mită, cari să se îngrijească de zestrea deplină a Bisericii. Ei vor ceti Evanghelia, vor face cazanie, vor spune rugăciunile, «atâta la bisiarici, cât și la pogribanii», în limba poporului: «la Sârbi și la Ruși pre limba sloveniască, iară la Rumâni pre limba rumâniască». În schimb, cântările și liturghia: «slujba Bisearicii, adecâte Ohtaiul, Miniaele și alalte cărți ce să cântă Duminicile și sărbătorile și slujba de toate zilele», se vor face neapărat slavonește, «iar nu rumâniaste sau într'alt chip»; *e îngăduit* însă ca ele să se facă și «pre limba eliniască». Și Evanghelia când se cetește la Liturghie e mai bine să fie slavonește, dar se poate și în românește, nu însă în fieștece formă, ci numai în cea pe care i-au dat-o dascălii din Țara Românească supt Voevodul ce domnește.

Din vremea calvinească se vor păstra sinoadele, nu pentru judecăți și cercetări, ci pentru a se înlătură propaganda, ce s'ar fi strecurat între preoți, a «prorocilor mincinoși» și «apostolilor mincinoși». Odată sau de două ori pe an, se vor adună, nu toți preoții — de protopopi nici nu se mai vorbește —, ci numai «aleși și înțelepți și cinștiți preoți», fără vre-o împărtășire deci a clericilor străini ori a mirenilor de orice nație. Aici «să răsesești măhnirile și zăticni-rile, și să tai îndoirile, și așa să aduci pacea Bisericii».

Dezlegările în pricini cu îndoială le dă Mitropolitul muntean, cu sinodul său, cu arhieriei străini, «dascălii» și «înțelepții» ce-l încunjură. Și el e supus în asemenea cazuri apelului la Patriarhul său din Constantinopol¹.

¹ *Condica Sfântă*, ed. Lesvioudax, p. 328 și urm.; ed. Ghenadie, p. 714 și urm.

În aceste instrucții, în această «sfățuire» se oglindește, nu numai *dogma complectă*, așa cum o statorniciseră teologii din veacul al XVII-lea, lămurind-o în lupta cu calvinii și cu catolicii, precum și în cea cu părtenitorii lor din mijlocul ortodoxiei, dela Chiril Lukaris până la Ioan Cariofil și la cugetătorii religioși înrâuriți de lezuiții din Moscova, dar și *ierarchia perfectă*, așa cum se impusese în urma călătoriilor, înfruntărilor, anatemei și îndreptărilor atâtor arhieriei greci în călătorie de cucerire.

Știm care erau anume legăturile Bisericii muntene cu cea din Constantinopol după povestirea cronicii oficiale a Brâncoveanului cu privire la întronarea lui Antim.

Pentru a nu se lăsa alegerea în seama unui sinod eparhial, Teodosie dezignează în scris pe urmașul său, și diata aceasta care hotărăște și asupra Scaunului metropolitan se cetește înaintea clericilor adunați, împreună cu boierii, numai de formă, pentru a-i da un urmaș. Ei recunosc pe Antim, voit de înaintașul său; Vodă chiamă pe Antim «acolo în casa cea vlădicească», și-i dă cârja, după dreptul său de stăpân al țerii. Apoi un Trimes pleacă la Constantinopol «cu cărți la Biserica cea mare, la Patriarșia Țarigradului» — unde, totuși, adesea Brâncoveanu face el pe Patriarhi —, «ca după orânduiala bisericască să-i trimiță *ecdosis* și *metathesis*, ca să poată fi arhieru Vlădică». *Ecdosis* pentru întărirea alegerii, *metathesis* pentru strămutarea din Scaunul Râmnicului pe care-l avuse până atunci Antim. Patriarhul numește pentru această din urmă ceremonie un «exarh» dintre clericii dela Curtea lui Constantin-Vodă, pe fostul Mitropolit de Adrianopol, Climent. Peste două zile dela sosirea acestuia, la 21 Februar 1708, se face «metathesis». A doua zi, Gherasim de Alexandria, un Patriarh, face liturghie înaintea Domnului, apoi Marele-Postelnic merge cu carăta domnească la Antim în Mitropolie, de-l *proscalișește* la Curte. Întră «pre scara cea mare, pen Divan», și Vodă-i sărută mâna, făcându-i apoi «frumoasă orăție de

păstoria ce i s'au dat»¹. Deci acuma nu-i rămâne decât să-și anunțe începerea arhipăstoriei colegilor din tot cuprinsul ortodoxiei.

Abia întors în Ardeal, Atanasie nu stătù pe gânduri să scrie Împăratului, prin Iezuitul Ladislau Baranyi, că el e «unit cu sfânta Biserică romano-catolică» și, deci — de asta erà vorba, de fapt, — poate pretinde să i se întărească privilegiul din 1697; el i se dădù dela Viena la 14 April din acel an 1698, adăugându-se la 2 Iunie și ordinul cuvenit către autorități². Dar Guvernul calvinesc al Ardealului îl trecù supt tăcere, și atunci Atanasie se hotărî să strângă un nou sinod pentru proclamarea solemnă a Unirii³.

Fără multă discuție se primì acolo Unirea (24 Octombree) cu «Besearica Romei cea catholicăscă», ca «mădulările ceștii Bisearici sfinte», după formulariul latin scris în față încă dela 7 ale lunii⁴, dar *lăsând la o parte în traducere mențiunea celor patru puncte*, adăugind că li trebuie neapărat «privelighiomurile», fără care nu pot trăi. Aceasta a fost cea d'întâiu formă a «cărții de mărturie», *siugura tradusă în latinește*, dar Atanasie, care aveà totuși puțină cinste în sufletul său, nu se învol a-și pune pecetea cu cei trei arhangheli a Mitropoliei, până nu se adause, de aceeași mână, dar economisindu-se puținul spațiu rămas până la sfârșitul foii, că nu înțelege Unirea decât cu condiții, și anume: «pre noi și rămășițele noastre dină obiceiulă Besearicii noastre a Răsăritului să nu ne clătească, ci toate țărămoniile, sărbătorile, posturile, cumù până acumù, așa și de-acumù nainte să fimù slobozi a le ținea, după călindariul vechiù»; se adăugì ca Atanasie să nu fie scos din Scaun «până în moartea Sfintii Sale»; urmașul lui va fi

¹ Radu Greceanu, pp. 181-2.

² Nilles, p. 201; *Mag. ist.*, III, p. 278 și urm.

³ Cf. Nilles, p. 241.

⁴ V. *ibid.*, p. 206; Atanasie spune apriat însă că sinodul a fost chemat la 24; *ibid.*, p. 200.

ales de sobor, în chip liber; îl vor *întări* «Sfinția sa Papa și Înălțatul Împărat», — *în locul Vlădicăi și Domnului de peste munți* —, iar sfințirea o face «Patriiarhul de suptă biruința Înălți[miji Sale], — deci cel sârbesc din Carlovăț; și protopopii se asigurau că nimeni nu se va *amestecă* în rostul lor. Altfel să n'aibă nicio valoare iscăliturile și pecetile noilor membri ai Bisericii Romane ¹.

Astfel iscăliră și pecetlură în ceară protopopii Hațegului, Inidorii, Sassebeșului, Blajului, Caței, Nimigei, Bistriței, «Haportei», Orăștiei, Bistrei, Călatei, Giupalului, Lăpușului, Daii, Armeniului, Chioarului, Colunului, Mohului, Racoviței, Săliștei, cei doi din Făgăraș, cei din Ilia, din Vinț, din Uifalău, din Gurghiu, din Țichindial, din Beghiș, din Leapindea, din Sיעוț, din Simihaiu, din Silvaș, din Ohaba, din Cugir, din Călin, din «Kora», «Săcal», «Keza» și încă unul, — cei mai mulți, protopopi fără hotar sigur al puterii lor, preoți de sat, cari, pentru bani, purtau un titlu mai mare decât al popilor obișnuiți ². Iar, când veni rândul lui Atanasie însuși, el adause că Unirea se înțelege păstrându-se «toată lege noastră, slujba Besearecii, leturghiia și posturile să stea pre loc», și lăsându-se el, Atanasie Vlădica, «în pace», *nehărbutăluit* ³. Nu se poate, din partea unor *clerici*, o mai vădită urmărire a interesului material, o mai mare neîncredere față de aceia cărora li întind mâna spre Unire și o mai mare iubire pentru rosturile îndătinate, de care în ruptul capului nu se pot despărți, ale vechii Biserici în care trăise neam de neamul lor, luptându-se, cu puterea sau cu viclesugul, pentru păstrarea lor, ca cea mai sigură scară spre Dumnezeu și «spăsenia sufletelor».

O scrisoare solemnă fû redactată în numele lui Atanasie, către Împăratul, cerându-se privilegiile, care nu zăboviră, fiind date înainte de 16 Novembre și apoi, după încheierea

¹ Nilles, p. 208 și urm.

² Cf. cu lista din 1700, la Șincai, III, pp. 305-6.

³ Nilles, p. 241.

păcii cu Turcii, cari cedau Împăratulului Ardealul, — la 16 Februar 1699 ¹.

---

¹ Nilles, *o. c.*, pp. 200-1, 224 şi urm. ; *Mag. ist.*, III, pp. 285 şi urm.